

UOT 37

A.M.Seyidova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
Rey-@mail.ru

V-VI SINIFLƏRİN RİYAZİYYAT TƏLİMİ PROSESİNDƏ MÜASİR TƏLİM ÜSULLARINDAN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Açar sözlər: orta məktəb, şagird, riyaziyyat, müəllim, V-VI sinif, təlim üsulu, tətbiq

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün sahələrlə yanaşı təhsil sahəsində də əsaslı dəyişikliklər aparılmış, məqsədyönlü islahatlara başlanılmışdır. Bu addım ölkəmizdə yeni cəmiyyətin qurulması ilə əlaqədar və beynəlxalq aləmə inteqrasiya olunması məqsədilə atılmışdır. Respublikamızda həyata keçirilən təhsil islahatının məqsədi təlim prosesinin səmərəliliyini təmin etməklə milli və ümumbəşəri dəyərlərə yiyələnən, yaradıcı və tənqidi düşünməyi bacaran, hərtərəfli formalaşmış fəal şəxsiyyət yetişdirməkdir. Bu gün öyrənənlər elə zəruri biliklərlə təmin olunmalıdır ki, hər bir fərd sərbəst olaraq qloballaşan dünyamızda informasiya cəmiyyətinin fəal üzvünə çevrilsin. Təhsilə edilən dəyişikliklər və yenilikləri yerinə yetirmək üçün ilk növbədə öyrədən özü dəyişməlidir. Müasir təhsil sisteminin tələblərindən irəli gələn dəyişiklikləri bilməli, həmçinin yenilikləri tətbiq etməyi bacarmalıdır. Bir sözlə təlimin yeni texnologiyalarını bilməlidir. V-VI sinif riyaziyyat təlimində müasir təlim üsullarının əhəmiyyətindən bəhs edilmişdir. Bu siniflərdə dərslərin yeni təlim üsulları əsasında qurulması şagirdlərin məntiqi təfəkkürünü inkişaf etdirir, onların dünyagörüşünü genişləndirir. Müasir təlim texnologiyalarına əsaslanan dərslər sadəcə maraqlı olmaqla yetinmir, həmçinin öyrənilən materialın tətbiqinə, mövzunun yaddaqalan olmasına, öyrənənlərin dərketmə qabiliyyətlərinin inkişafına, təlim prosesində bütün şagirdlərin iştirakına və ən əsası isə nəticəyönümlülüyə əsas verir.

A.M.Сеидова

ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКЕ В V-VI КЛАССАХ

Ключевые слова: средняя школа, ученик, математика, учитель, V-VI классы, метод обучения, применение

После обретения Азербайджаном независимости во всех сферах, в том числе и в образовании, произошли коренные изменения, были начаты целенаправленные реформы. Этот шаг был предпринят в связи со строительством нового общества в нашей стране и с целью его интеграции в международное сообщество. Целью образовательной реформы, проводимой в нашей республике, является воспитание всесторонне сформированной активной

личности, способной усваивать национальные и общечеловеческие ценности, творчески и критически мыслить, обеспечивая эффективность процесса обучения. Сегодня учащиеся должны быть обеспечены необходимыми знаниями, чтобы свободно стать активным членом информационного общества в нашем глобализированном мире. Чтобы осуществить изменения и нововведения в образовании, обучающий, прежде должен провести самоизменения. Должен быть в курсе изменений, вытекающих из требований современной системы образования, а также уметь применять инновации. Одним словом, он должен знать новые технологии обучения. Обсуждена важность современных методов обучения математике в V-VI классах. Построение уроков в этих классах на основе новых методов обучения развивает логическое мышление учащихся, расширяет их кругозор. Уроки, основанные на современных технологиях обучения, не только интересны, но и служат основой для применения изученного материала, запоминающегося характера темы, развития у учащихся навыков понимания прочитанного, участия всех учащихся в процессе обучения и, самое главное, ориентированное на результат.

A.M.Seyidova

THE IMPORTANCE OF USING MODERN TEACHING METHODS IN THE PROCESS OF TEACHING MATHEMATICS FOR GRADES V-VI

Keywords: *secondary school, student, math, teacher, grades V-VI, teaching method, application*

After Azerbaijan gained its independence, fundamental changes were made in all spheres, including education, and purposeful reforms were launched. This step was taken in connection with the establishment of a new society in our country and in order to integrate it into the international arena. The purpose of the education reform implemented in our country is to raise a well-formed active personality with national and universal values, creative and critical thinking, ensuring the effectiveness of the teaching process. Today, learners should be provided with the necessary knowledge so that each individual can freely become an active member of the information society in our globalized world. In order to implement changes and innovations in education, the teacher must first change himself. He must be aware of the changes arising from the requirements of the modern education system, as well as be able to apply innovations. In short, he must know the new technologies of training. The importance of modern methods of teaching mathematics for V-VI grades was discussed. The construction of lessons in these classes on the basis of new teaching methods develops students' logical thinking and expands their worldview. Lessons based on modern learning technologies are not only interesting, but also provide a basis for the application of the studied material, the memorable subject, the development of students' comprehension skills, the participation of all students in the teaching process and, most importantly, results-oriented.

Riyaziyyat bir elm olmaqla insanların əməli fəaliyyətindən doğan tələbat kimi yaranaraq öz daxili qanunauyğunluqları ilə inkişaf edir. Gündəlik həyatda, dəqiq və humanitar elm sahələrinin inkişafında, texnika və texnologiyaların təkmilləşdirilməsi prosesində ortaya çıxan problemlərin həllində insanların yaxın köməkçisinə çevrilir, şagirdlərin elmi-texniki biliklərinin genişlənməsinə imkan yaradır. Bunlar ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan fənlər sırasında riyaziyyatın yerini müəyyən etməklə yanaşı, onun tədrisi qarşısında qoyulan aşağıdakı əsas məqsədləri ümumi şəkildə müəyyənləşdirməyə imkan verir. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün riyaziyyat fənni üzrə təhsil proqramında (kurikulumu) (I-XI siniflər) həmin məqsədlər belə göstərilmişdir:

- ✓ riyaziyyatın gerçəkliyi təsvir etmə və dərk etmə metodu olması barədə təfəkkür tərzini formalaşdırmaq;
- ✓ riyaziyyatın ümumbəşəri mədəniyyətin tərkib hissəsi və cəmiyyətin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi olması haqqında təsəvvürlər yaratmaq;
- ✓ təhsili davam etdirmək, digər fənləri öyrənmək, praktik fəaliyyətdə tətbiq məqsədilə zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmək üçün real zəmin yaratmaq [4, s. 6].

Bu məqsədləri həyata keçirəcək olan müəllimin yeni təlim texnologiyalarından istifadə etməsi zəruridir. Yeni təlim texnologiyalarına istinad edən müasir dərsin təşkili, onun mahiyyəti cəmiyyətin özünəməxsusluğunu, tələblərini nəzərə almaqla, elmin müasir səviyyəsini və yeni pedaqoji texnologiyaların tələblərini ödəyə bilməsidir. Ona görə də müasir dərsin təşkili kifayət qədər çeviklik və dinamiklik tələb edir [8, s. 24].

Yeni təlim texnologiyalarında şagirdlərin intellektual, mənəvi cəhətdən inkişaf etdirilməsi ön plana çəkilməkdədir. Yeni texnologiyaların təlimdə tətbiqi şagirdlərin öz fikirlərini aydın, məntiqi ardıcılıqla ifadə etmələrinə şərait yaradır. Bu metodların şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılmasında xüsusi yeri vardır və şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməklə yanaşı, onlarda həm də yüksək ünsiyyət mədəniyyəti formalaşdırır.

Təlim metodu mürəkkəb, çoxparametrlili bir anlayış olmaqla təlimin məqsədini, məzmununu, qanunauyğunluqlarını, prinsiplərini səmərəli həyata keçirmək üçün istifadə olunur. Təlimin məqsədinin, məzmununun keyfiyyətlə icrası, seçilmiş metodların praktik imkanlarından asılıdır. Bu imkanları məhz metodlar təmin edir və didaktik sistemin inkişaf sürətinə təkan verir. Təlimdə tətbiq edilən metodlar inkişafa nə qədər çox şərait yaradarsa, təlimin səmərəsi də bir o qədər yüksək olar. Bu mənada interaktiv təlim metodları üstünlük təşkil edir [12, s. 622-623].

Dərsə uyğun olaraq yeni təlim texnologiyalarının düzgün seçilməsi şagirdlərdə riyaziyyatı öyrənmək istəyi formalaşdırır. Mərhum professor Oruc Həsənlı yazır: *“Təlimin forma və məzmunu elə seçilməlidir ki, o, şagirdləri*

düşündürməyə, özünü dərk etməyə, yaradıcı fəaliyyətə stimullaşdırın. Tədqiqatçılıq və ya “problemlə təlim” metodu gerçəkliyin kəşfi və dərk edilməsinə yönəlmiş təbii təfəkkür prosesi ilə eyniyyət təşkil etdiyindən yaradıcı təlim metodikasının əsasını təşkil edir” [10, s. 218].

Tədqiqatçı alim S.Bədiyev yeni təlim texnologiyaları haqqında qeyd edir: *“Yeni təlim texnologiyaları ənənəvi təlim metodlarına nisbətən şagirdlərin yardımçılıq qabiliyyətinin inkişaf etməsinə real şərait və imkan yaradır” [6, s. 20].*

Praktik mənada pedaqoji texnologiya dedikdə, həm də qarşıya qoyulmuş məqsədə uyğun olaraq bilik, bacarıq, vərdiş və münasibətləri formalaşdırmaq və onlara nəzarəti həyata keçirmək üçün əməliyyatlar kompleksi başa düşülür. Ümumiyyətlə pedaqoji texnologiyaların təsnifi aşağıdakı kimi aparılır:

1. Təlim texnologiyası – bilik, bacarıq və vərdişləri formalaşdırmaq üçün həyata keçirilən əməliyyatlar kimi başa düşülür.
2. Tərbiyə texnologiyası – nisbi, sabit və müntəzəm olaraq ümumiləşən münasibətlərin, məqsədyönlü formalaşdırılması üçün əməliyyatlar kompleksidir.
3. İnkişaf texnologiyası – təlim və təhsil-tərbiyə texnologiyası ilə əlaqədardır.
4. Diaqnostika texnologiyası – pedaqoq və psixoloqların uşaqların məktəbə hazırlıqlarını diaqnostlaşdırmalarıdır [15, s. 18].

Digər fənlərdə olduğu kimi V-VI siniflərdə riyaziyyat fənninin tədrisində də müəllim yeni təlim metodlarından istifadə etməklə dərsi daha maraqlı etməyə və şagirdlərə mənimsətməyə nail ola bilər. Hər bir fənni və ya mövzunu maraqlı etmək, sevdirmək o qədər də asan olmayan bir işdir. Bu iş müəllimin pedaqoji ustalığından, fənni, uşaqları necə sevməsindən asılıdır. Hər bir fənnin özünəməxsus çətinlikləri olduğu kimi riyaziyyat fənninin də çətinlikləri az deyil. Riyaziyyat fənni ilk baxışda şagirdlərə “çətin fənn” təsiri bağışlayır və onları qorxudur. Bəs bu fənni necə maraqlı etmək olar? Şagirdin dərse marağı onun müstəqilliyindən, prosesdə fəal iştirak etməsindən asılıdır. Buna görə müəllimin şagirddə öz fənninə qarşı maraqlı olmağa vacibdir. V-VI sinif şagirdlərinin riyazi fəaliyyətlərini inkişaf etdirməyin ən səmərəli yollarından biri məsələ həllidir. Məsələ həll edən zaman şagirdlərin müstəqilliyi artır, təfəkkür fəallığı yüksəlir, nəzəri materialla praktik iş arasında əlaqə yaratmaq imkanı genişlənir. Məsələ həllinin üstün cəhətlərindən biri də odur ki, eyni məsələnin bir neçə yolla həlli mümkün olur. Bu isə şagirdlərdə yaradıcı yanaşmanı, müxtəlif variantlar axtarmağı, ən əlverişli variantı seçmək kimi xüsusiyyətlər formalaşdırır. Bu proses zamanı şagirdlər öz fikirlərini təqdim edirlər, fikir mübadiləsi aparırlar, hər kəs öz dediyini sübut etməyə çalışır və s. Belə məqamlarda müəllimin yaradıcı, düşündürücü məsələlər seçməsi və onları tədris olunan materialla əlaqələndirilməsi çox mühümdür. Getdikcə çətinlik

dərəcəsi artan məsələlərin həlli şagirdlərin riyazi qabiliyyətləri ilə yanaşı digər qabiliyyətlərini də formalaşdırır. Məsələn, sərbəst məsələ tərtib etmək bacarığı formalaşdırmaq, məsələdə çatışmayan şərti axtarıb tapa bilmə bacarığı aşılamaq şagirdlərdə fənnə qarşı maraq yaradan üsullardandır. V sinif həcmində yaradıcı - düşündürücü məsələlərə aid bir nümunəyə baxaq. Perimetri 32 sm olan düzbucaqlıdan sahəsi ən böyük olan hansıdır? Düzbucaqlının tərəfləri natural ədəd olub $32:2=16$ şərtini ödəməlidir. Cəmi 16 olan ədədləri tapıb qruplaşdırmaq şagirdləri axtarışa cəlb edir. Onlar həmin ədədləri belə seçirlər: 1 və 15; 2 və 14; 3 və 13; 4 və 12; 5 və 11; 6 və 10; 7 və 9; 8 və 8. Daha sonra isə sahələr hesablanır.

$$1 \text{ sm} \times 15 \text{ sm} = 15 \text{ sm}^2$$

$$3 \text{ sm} \times 13 \text{ sm} = 39 \text{ sm}^2$$

$$5 \text{ sm} \times 11 \text{ sm} = 55 \text{ sm}^2$$

$$7 \text{ sm} \times 9 \text{ sm} = 63 \text{ sm}^2$$

$$2 \text{ sm} \times 14 \text{ sm} = 28 \text{ sm}^2$$

$$4 \text{ sm} \times 12 \text{ sm} = 48 \text{ sm}^2$$

$$6 \text{ sm} \times 10 \text{ sm} = 60 \text{ sm}^2$$

$$8 \text{ sm} \times 8 \text{ sm} = 64 \text{ sm}^2$$

Şagirdlər bu hesablamadan sonra söyləyirlər ki, perimetri 32 sm olan düzbucaqlıdan sahəsi ən böyük olanı tərəfi 8 sm -ə bərabər olan kvadratdır.

Fikirləşərək öyrənmək bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmənin ən səmərəli və effektiv yoldur. Bu yolla qazanılan biliklər yaddaşdan silinmir, insanın öz şəxsi “malına” çevrilir [3, s. 11].

Bəzən mövzulara maraq yaratmaq üçün başqa bir üsul - əyləncəli elementlərdən istifadə etmək gözəl nəticə verir. Məsələn, VI siniflərdə funksiya mövzusunun izahı zamanı cədvəl qurub məlum düsturla qiyməti hesablayaraq özlərinin cədvəli tamamlaması, və ya əksinə verilən qiymətlərin hansı düstura əsaslanaraq tapılması şagirdlərdə xüsusi maraq yaradır. Seçilmiş digər təlim üsulları kimi əyləncə elementləri şagirdlərin təfəkkür fəaliyyətini stimullaşdırmalı, onları düşünməyə, yaradıcılığa, tədqiqata sövq etməlidir. Şagirdlər hər dərstdə müstəqil olaraq nə isə öyrənməlidir. Şagirdlərdə müstəqil fəaliyyət bacarığını formalaşdırmaq üçün onların bəzi tapşırıqları müstəqil yerinə yetirmələrinə şərait yaratmaq lazımdır. Müstəqil iş müəllimin nəzarətində aparılmalı, şagirdlərin bir –birinə mane olmalarının qarşısı alınmalı, zəif oxuyan şagirdlərə fərdi şəkildə köməklik göstərməlidir. Müstəqil iş zamanı şagirdlərin hər birinin şəxsi qabiliyyəti aydın görünür.

Müstəqil fəaliyyətə sövq edən tapşırıqlar şagirdlərdə düşünmə qabiliyyəti, müstəqil qərarlar qəbul etmək kimi mühüm bacarıqlar formalaşdırmaqla yanaşı həm də fənni sevdilir [16].

V-VI siniflərdə riyaziyyatı sevdirməyin yollarından biri də şifahi hesablama və yaxud da tez hesablama bacarıqlarını formalaşdırmaqdır. Məsələn, sonu 5 ilə bitən ikirəqəmli ədədlərin kvadrata yüksəldilməsi prosesinin şifahi yerinə yetirilməsini şagirdlərə aşılamaq onlarda böyük maraq doğuracaq. Onlar ailə üzvləri və ya digər dost-tanıqları arasında bu üsulu

bilmələri ilə qürurlanırlar. Bu qürurun və qazandıqları xüsusi biliklərin mənbəyinin onlara tədris olunan riyaziyyat fənninin olduğunu bildikdə daha bir həvəslə, sevgi ilə həmin fənni öyrənməyə çalışırlar.

V siniflərin riyaziyyat dərslərindəki “Əməllər sırası” mövzusunda nəzər salmaq [14]. Mövzunun tədrisi zamanı yaxşı olar ki, əvvəlcə aşağı siniflərdə hesab əməlləri haqqında qazandığı bilikləri yada salmaq məqsədilə sorğu şəkilli iş üsulu seçilsin. Daha sonra isə əməllərin yerinə yetirmə ardıcılığının zəruriliyini vurğulayan bir tapşırıqla davam etmək lazımdır. Belə ki, çalışmaq lazımdır ki, şagird verilən tapşırıqda yerinə yetirilmə ardıcılığına əməl etmədikdə alınan səhvi görsün. Beləliklə, şagird anlasın ki, əməllərin xüsusi yerinə yetirilmə ardıcılığı var. VI siniflərin dərslərində “Məlumatların toplanması”, “Seçilmiş məlumatın dəyişməsinə xarakterizə edən cədvəlin qurulması”, “Diaqram”, “Histoqram” və s. kimi mövzuların tədrisi nəzərdə tutulmuşdur [13]. Bu mövzuları İKT vasitələrinin köməyi olmadan necə izah etmək olar? Və yaxud müasir təlim üsullarından istifadə etmədən həmin dərsləri necə müasir dərslər adlandırmaq olar? Lakin təəssüf ki, sualların cavabını axtararkən o qədər də ürəkaçan mənzərə ilə rastlaşmadıq. Belə ki, məktəblərdə riyaziyyat dərslərində çox az hallarda İKT vasitələrinə müraciət edilir.

Tədqiqatçı alim orta məktəblərdə müşahidə etdiklərini belə qeyd edir: *“Orta məktəblərin kompüterləşdirilməsi, təlim prosesində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə günün tələbidir. Lakin müşahidələr göstərir ki, orta məktəblərdə riyaziyyat dərslərində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadəyə çox az yer verilir və ya demək olar ki, bir çox hallarda isə ümumiyyətlə yer verilmir”* [2, s. 6].

Fəal təlim üçün metod və texnologiyalar qarşıya qoyulmuş məqsəd və şəraitdən asılı olaraq seçilməlidir. Müəllim məqsəd və şəraitdən, fənnə, mövzuya, şagirdlərin təcrübə və bilik səviyyəsinə görə bütün təlim modellərindən, müxtəlif metodika və texnologiyalarından istifadə etməlidirlər. Məqsəd, şagirdləri inkişaf etdirmək, onları düşünmək, müstəqil fikir söyləmək, biliklərini tətbiq edə bilmək bacarığı aşılamaqdır [9, s. 13].

Dəyişən və yeniləşən dünyamızda bir çox məsələlərdə olduğu kimi, öyrənmə anlayışına da müxtəlif yanaşmalar mövcuddur. Tarixin bu və ya digər mərhələsində müxtəlif öyrətmə metodları mövcud olmuşdur. Dünyanın qabaqcıl psixoloq və pedaqoqlarının fikirlərinə görə bütün uşaqların daxilində öyrənmə istəyi var. Bu istəyi ortaya çıxarmaq üçün münbit öyrənmə mühiti yaratmaq, şagirdlərdə maraq və özünə inam hissləri oyandırmaq, onları birlikdə çalışaraq yeni bilikləri “kəşf” etməyə təşviq etmək lazımdır. Şagirdlərdə öyrənilən mövzuya maraq yaratmaq üçün onlara diqqətlərini cəlb edəcək bir sualla müraciət edilməlidir. Həddən artıq bəsit olan bir sual şagirdlərdə çətin ki, cavablandırma arzusu yaratsın. Uğurlu dərslərin əsasında düzgün problemlə vəziyyətin yaradılması durur. Riyaziyyatda problem anlayışı real həyatdakından

fərqli mənaya malikdir. Riyaziyyatda problem həll etmək əvvəlcədən qazanılmış olan bilikləri yeni və tanış olmayan vəziyyətlərdə tətbiq etmək bacarığıdır. Problem həll etmə strategiyalarına aşağıdakılar daxildir: sual verməklə problemlə vəziyyət yaratmaq, vəziyyəti təhlil etmək, verilənləri nəticəyə çevirmək, nəticələri ümumiləşdirmək, nəticələri yoxlamaq. Problem həll edərkən şagirdlər düzgün nəticəyə gələ bilmək üçün məntiqi ardıcılıq qaydalarına riayət etmək məcburiyyətindədirlər.

Riyazi problemi həll etməyi öyrənmək şagirdlərə düşünməyin yollarını, maraqlı və ısrarlı olmaq vərdişlərini, riyaziyyat dərslərindən kənarında tanış olmayan vəziyyətlərdə də özünə güvənmək bacarığı qazandırır. Təhsilin inkişafında mühüm nəticələr əldə edən ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına əsaslanan, yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirən və təhsilalanın fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan müasir, fəal təlim metodları daha yüksək nəticələr verir [17, s. 175].

Təbii ki, innovasiyalar tətbiq olunarkən məktəbin daxili imkanları nəzərə alınmalıdır. Bura məktəbin maddi-texniki bazası, müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi və s. daxildir.

Həmçinin İKT avadanlıqlarından - elektron lövhələrdən, kompüterlərdən və s. istifadə günün tələbinə çevrilmişdir. Bu cür əşyaların artıq həyatımızın bütün sahələrinə nüfuz etdiyini nəzərə alsaq, bunlarsız qurulan dərslər çətin ki, V-VI sinif şagirdlərinin marağına səbəb olsun. Bununla əlaqəli tədqiqatçı alim A.R.Bünyatov yazır: *“Təhsildə İKT-lərin tətbiqinin ən vacib xüsusiyyətlərindən biri kimi təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsidir”* [7, s. 19].

Dərsin yeni təlim metodları ilə keçirilməsi şagirdlərdə bir sıra müsbət keyfiyyətləri də formalaşdırır. Onlarda əməkdaşlıq, bir-birinin fikirlərinə hörmətlə yanaşmaq, başqalarını dinləmək bacarığı, sərbəst düşünmək, bilikləri müstəqil əldə etmək, yaradıcı tətbiqetmə, ən başlıcası isə özünü və başqalarını obyektiv qiymətləndirmə kimi lazımı vərdişlər yaranır [11, s. 40]. Orta məktəblərdə riyaziyyat dərslərində apardığımız müşahidələrə əsaslanaraq deyə bilərik ki, dərslərin əksəriyyətində ənənəvi metodun ab-havası əsaslı şəkildə duyulmaqdadır. Bəzən yanlış olaraq düşünülür ki, ümumi siniflə sual-cavab etməklə, şagirdlərə verdiyi sərbəstliklə üzərinə düşən vəzifəni həyata keçirdi, yəni dərsi müasir təlim metodlarına əsaslanaraq qurdu. Hətta dərslərini ənənəvi metodlarla qurmağa üstünlük verdiyini söyləyənlər də var. Müasir təlim metodlarından istifadə etmək heç də ənənəvi təlim metodunun üstündən xətt çəkmək demək deyildir. Təbii ki, ənənəvi təlim metodunun da üstünlükləri vardır. Bu metodla yetişən böyük bir nəsil vardır ki, təcrübəli pedaqoji kadrlar olaraq bu gün orta məktəblərdə müasir təlim metodlarını böyük həvə, bacarıq, istək, ən əsası isə müvəffəqiyyətlə tətbiq edərək yeni nəsil yetişdirməkdədir. Əgər yeni dərslərin materialı müasir təlim metodunun tətbiqinə uyğun deyilsə, və ya əksinə müəllim ənənəvi təlim metodunun tətbiqini hazırkı mövzu üçün daha

məqsədəuyğun hesab edirsə bu zaman ondan istifadə etməkdə sərbəstdir. Lakin fəal dərslin tələbərini yerinə yetirməyin uzun vaxt tələb etdiyini, fəal dərslə zamanı işgüzar səs-küyün olmasını, hətta yeni texnologiyaları bilmədiyini əsas gətirərək dərsləri ənənəvi metod üzərinə qurmaqla müasir dünyanın tələblərinə cavab verən şagirdlər yetişdirmək imkansızdır. Tədqiqatçı alim Z.Babayeva qeyd edir: *”Fənlərin tədrisi ilə bağlı tədqiqatların aparılması zamanı bir məsələ çox düşündürücüdür. Mövzular müxtəlif olmalarına baxmayaraq, əksəriyyətində bir nöqsan qabarıq görünür: kurikulum, interaktiv təlimin prinsip və üsulları nəzərə alınmur, tədqiqat zamanı eksperiment dərslərində istifadə olunmur. Sanki hər bir müəllim dərslərində çərçivədə mövzunun adıyla bağlı məsələlərin müəyyən dərəcədə həlli ilə vəzifəsini bitmiş hesab edir. Dinlədiyimiz dərslərin əksəriyyəti daha çox ənənəvi dərslə formasında keçirilməklə, ən yaxşı halda ümumi sual-cavab və testlə fərqlilik gətirir. Müəyyən sayda müəllimlər bəzən elektron lövhədə ya hazır verilmiş təqdimatla dərsləri izah edir, ya da hazır CD-lərdən istifadə etməklə yenilik tətbiq etdiyini düşünür. Az sayda gənc və orta yaşlı müəllimlər də vardır ki, internetdən, ensklopediyalardan əlavə məlumatlar toplayaraq, yeni interaktiv üsullardan istifadə ilə dərslərini təşkil edir. Müəllimlərlə görüşüb problemlə bağlı söhbət apardıqda məlum olur ki, hər bir müəllim yeniliklərə müxtəlif baxışla yanaşırlar.”* [5, s. 177].

Riyaziyyat məntiqi təfəkkürün formalaşmasında müstəsna rol oynayır. Riyaziyyat dərslərində istifadə olunan əqli mühakimə üsulları şagirdlərin məntiqi təfəkkürünün inkişafını sürətləndirməklə qalır, həmçinin diqqətin, hafizənin və nitqin inkişafına təkan verir. Ünsiyyət qurmaq, mühakimə yürütmək, qərar qəbul etmək, müqayisələr aparmaq, isbat və inkar etmək, məntiqi təhlillərin aparılması və s. kimi əqli fəaliyyətlərin riyaziyyat dərslərində şagirdlərə mənimsədilməsi nəzərdə tutulur. Bu sadalanan keyfiyyətlərin ənənəvi metodla qurulan dərslərdə həyata keçirilməsi təbii ki mümkün deyil. Çünki bu gün öyrənənlər elə zəruri biliklərlə təmin olunmalıdır ki, hər bir fərd sərbəst olaraq qloballaşan dünyamızda informasiya cəmiyyətinin fəal üzvünə çevrilsin. Təhsilə edilən dəyişikliklər və yenilikləri yerinə yetirmək üçün ilk növbədə müəllim özü dəyişməlidir. Yəni fənn kurikulumunun tələblərindən irəli gələn dəyişiklikləri bilməli, həmçinin tətbiq etməyi bacarmalıdır. Bir sözlə təlimin yeni texnologiyalarını bilməlidir. İnformasiyanın sürətli və bol olduğu bir zamanda müəllim məlumatlı olmaq məcburiyyətindədir. Öldə olan dərsləklə yetinməməli alternativ dərsləklər, dərslə vəsaitlərindən də istifadə etməlidir. Bir sözlə müəllim yaradıcı olmalıdır. Dərslərin bir-birindən maraqlı və fərqli olması şagirdlərin mütləq bu dərslə olan marağını artıracaqdır. Bu günkü müəllim müasir texnologiyaları mənimsəməklə ondan yeri gəldikcə istifadə edə bildiyi kimi həmin texnologiyaları yaratmağı, hazırlamağı da bacarmalıdır. Bu mənada

müəllim həm adi, həm də elektron resurslardan, onların mahiyyət və məzmunundan xəbərdar olmalıdır (1, s. 24).

Müasir təlim texnologiyalarının tədris prosesində tətbiqi ən aktual məsələlərdəndir. Təlimdə müvəffəqiyyət qazanmaq üçün əvəzsiz rolu olan təlim texnologiyalarının düzgün zamanda, düzgün seçimlə, uyğun mövzuların tədrisində tətbiqi təlim prosesinin əsas məqsədərindən olmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. *Abbasov Ə.M.* 12 illik təhsilin xarakterik xüsusiyyətləri / Azərbaycanda təhsil quruculuğunun prioritetləri: müasir yanaşmalar. (Beynəlxalq Konfransın materialları. Naxçıvan, 2015-ci il 5-6 iyun), Bakı: Mütərcim, 2015, s. 22-24
2. *Abdullayeva M.V.* Ümumtəhsil məktəblərində riyaziyyatın tədrisi prosesində şagirdlərdə qrafik bacarıqların formalaşdırılması üzrə işin sistemi (V-IX siniflər). Avtoreferat, Bakı: 2012, 25 s. (pdf)
3. *Ağayev R.Ə.* Təlim tərbiyənin səmərəliliyinin artırılmasında şagirdləri düşündürərək öyrətməyin əhəmiyyəti (metodik vəsait). Bakı: Mürəccim, 1999, 48 s.
4. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün riyaziyyat fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) (I-XI siniflər). Bakı: 2013, 138 s. (pdf)
5. *Babayeva Z.Y.* Yeni təlim texnologiyalarının tədrisdə tətbiqi problemi:məktəb təcrübəsi, alınan nəticələr. Azərbaycanda Təhsil quruculuğunun Prioritetləri: Müasir Yanaşmalar / Beynəlxalq Konfransın materialları. Naxçıvan: 2015, s. 177-179.
6. *Bədiyev S.R.* Şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsində yeni təlim texnologiyalarından istifadə. Avtoreferat. Bakı, 2008, 26 s. (pdf)
7. *Bünyatov A.R.* İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları sahəsində Profesional ixtisasartırma hazırlığı üzrə distant təhsil sisteminin yaradılmasının konseptual əsasları. Bakı: ADPU, 2011, 150 s.
8. *Əliyeva R.* Müasir dərslər və onların spesifik xüsusiyyətləri // Milli pedaqogika məktəbi elmi-nəzəri metodik jurnal. Bakı: Adiloğlu, 2013 №2, s. 18-25.
9. *Əliyeva F.A, Məmmədova Ü.R.* Müasir təlim texnologiyaları. Bakı: MBM, 2014, 190 s. (pdf)
10. *Həsənli O.Q.* Təhsilin müasir psixoloji problemləri. Naxçıvan: Əcəmi, 2017, 416 s.
11. *İbrahimova K.T.* Yeni təlim metodlarının təhsildə tətbiqinin əhəmiyyəti. Təhsil kurikulumları: praktik təbiiqlər. Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu. Naxçıvan: 2015, s.40-42.
12. *İbrahimov F.N, Hüseynzadə R.L.* Pedaqogika (dərslük). I cild, Bakı: Mürəccim, 2013, 708 s.
13. *İsmayılova S.C, Hüseynova A.T.* VI sinif Riyaziyyat dərsliyi. Bakı:Şərq-Qərb, 2018, 208 s.

14. *Qəhrəmanova N.M., Hüseynov F.H.* V sinif Riyaziyyat dərsləyi. Bakı: Radius, 2020, 224 s.
15. *Nəzərov A.M.* Müasir təlim texnologiyaları. Dərs vəsaiti. Bakı: ADPU, 2012. 103 s.
16. *Rəhimova S.* Riyaziyyat fənnini necə sevdirməli? / Azərbaycan müəllimi, 28 yanvar, 2017
17. *Tarverdiyev C.* Riyaziyyat dərslərində innovativ təlim metodlarından istifadə imkanları. Azərbaycanda Təhsil quruculuğunun Prioritetləri: Müasir Yanaşmalar / Beynəlxalq Konfransın materilləri, Naxçıvan, 2015, s. 175-176 s.

Redaksiyaya daxil olub 22.02.2021